

sliku i priliku. U kulturi moralnoga relativizma, antropološkoga redukcionizma i voluntarizma, kulturi fragmentacije i privremenoga, koja promiče radikalnu promjenu u antropologiji, ovaj dokument iznova doziva u svijest temeljnu istinu o dostojanstvu ljudske osobe (cjelovita antropologija) pružajući u procesu odgoja i razlučivanja dragocjene uvide na kojima može rasti i razvijati se ljudska osoba do svoje punine, zrelosti i odgovornosti.

Ante Bekavac

Silvana Fužinato i Massimo Grilli, *Riječ Božja u ljudskom jeziku: Tumačenje Biblije u komunikacijskoj perspektivi*. Zagreb: Glas Koncila, 2019, 176 str.

Na samoj naslovnoj prednjoj korici knjige imamo zanimljivu sliku, a autori su se, čini se, inspirirali na tekstu proroka Jeremije 23,29, koji govori o riječi Božjoj, koja je “slična malju što razbija pećinu”. Naslikan je zapravo čekić i vidi se njegovo djelo: kamenčići koji su popadali oko njega i oko majstora koji se njime služi. Slika djeluje kao rezultat razaranja. Metafora nam kaže: Božja je Riječ poslana i obavlja, među nama ljudima, svoju zadaću i ne vraća se Gospodinu sve dok to nije gotovo, pa makar to bilo i razaranja. Što to treba Božja riječ razoriti u svijetu i u nama i u meni osobno prije nego se vrati tamo odakle je poslana, prije nego je njezin zadatak obavljen, misija završena? To su si pitanje postavljali autori u svojem djelu. Knjiga ima 175 stranica i sastoji se od predgovora (str. 5–6), uvoda (str. 7–9) te u samom glavnom dijelu od dva dijela. Prvi dio ima naslov *Egzegeza i komunikacija: Teorijske značajke* (str. 11–57), a drugi dio nosi naslov *Egzegeza i komunikacija: Aplikacijski modeli* (str. 59–144). Slijedi zaključak (str. 145–151), bibliografija (str. 153–163), kazalo autora (str.

165–170), sadržaj (171–174) te bilješka o autorima (str. 175). Nakon prikazane, razradene teorije autori donose iz četiri evanđelja po jedan primjer kako se tu teoriju može primijeniti u praksi. Već u predgovoru autori postavljaju okvir u kojem se kreću. Riječ je o pragmatici. Riječ *pragmatika* grčkoga je podrijetla (grč. *πραγματικός*, *pragmatikós*, koji se odnosi na djelovanje), a značenje je “u lingvistici, dio semiotike, koji istražuje govorno djelovanje i uporabu govora” (*Filozofski leksikon*, Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2012, s. v. pragmatika). Autori definiraju pragmatiku kao znanost koja proučava djelovanje riječi, a u našem konkretnom slučaju to je djelovanje biblijske riječi. Tako “interpretacija biblijskih tekstova u komunikacijskoj perspektivi čitatelja današnjega vremena potiče na dijalog s biblijskim tekstom, ukazujući ne samo na značenje teksta nego i na reakcije, promjene i djelovanje koje tekst u njemu pobuđuje i zahtijeva” (str. 7). Pristup što ga autori predlažu povezuje biblijski tekst s čitateljima sadašnjega vremena, vodeći brigu o tom da “ne ubiju ni prošlost ni sadašnjost, nego da ih dovedu do plodonosnoga dijaloga” (str. 8). Povijesno–kritička metoda dovela je do rascjepa između biblijskoga teksta i modernoga čitatelja. Strukturalizam je pak tekstu davao različita značenja, ovisno o čitatelju ili, kako autori apostrofiraju, “u povijesno–kritičkoj metodi čitatelj je bio ‘rob’ značenja, a u strukturalizmu njegov ‘gospodar” (str. 7). Ta predložena metoda ide drugim putem i postavlja se kao komplementarna drugim metodama (povijesno–kritičkoj, narativnoj, retoričkoj i dr.), te nije “alternativna” (str. 9). U prvom dijelu autori daju teorijsku podlogu svojih promišljanja. Polazeći od dogmatske konstitucije o božanskoj objavi *Dei Verbum* Drugoga vatikanskoga sabora navode njezin tekst kako je “Bog u Svetom pismu govorio

ljudima na ljudski način [...] riječi Božje postadoše slične ljudskom govoru” (str. 14). Sveto je Pismo “Riječ Božja izrečena ljudskim jezikom, ljudskim govorom”. Stoga je potrebno istraživati ljudsku riječ, poznavati ju, kako bismo se mogli približiti Božjoj riječi. U posljednje se vrijeme osjetila potreba “prijelaza iz poimanja Biblije kao statične Riječi k razumijevanju Biblije kao žive i aktualne Riječi” (str. 15). Tako je čitanje biblijskoga teksta u komunikacijskoj perspektivi dovelo do promjene perspektive te biblijski tekst možemo promatrati kao “vrata koja se čitanjem otvaraju omogućujući komunikaciju teksta i njegova čitatelja” (str. 16–17). To konkretno znači da “biblijska riječ nije statična [...] nego je živa i aktualna u svakom vremenu” (str. 17). Autori navode Georgea Yulea i njegovu definiciju pragmatike: “Pragmatika se bavi proučavanjem značenja koje govornik (ili pisac) prenosi slušatelju (ili čitatelju) koji ga potom interpretira. Ona se, dakle, više bavi analiziranjem onoga što ljudi zapravo žele reći svojim iskazima nego samim značenjem riječi [...] *Pragmatika je proučavanje značenja koje govornik izriče*. Ovakva vrsta proučavanja nužno uključuje i interpretaciju onoga što ljudi žele reći u određenom kontekstu i kako taj kontekst utječe na izrečeno. *Pragmatika je proučavanje značenja u nekom kontekstu*. Ovakav pristup nužno istražuje i način na koji slušatelji dolaze do zaključaka o rečenome, kako bi mogli interpretirati što je govornik zapravo poručio. Takva vrsta proučavanja otkriva kako je zapravo veliki dio prenesenih informacija neizrečen. Mogli bismo reći da je to istraživanje nevidljivog značenja. *Pragmatika proučava kako je izrečeno više nego što same riječi govore*. Konačno, ovakav pogled otvara pitanje čimbenika koji određuju hoćemo li izabrati izrečeno ili neizrečeno. Govornici određuju koliko treba reći na temelju

udaljenosti ili blizine slušatelja. *Pragmatika je proučavanje izražavanja relativne udaljenosti*” (str. 22). U daljnjem tekstu autori govore o biblijskim tekstovima i pragmatici (str. 30–56). Tako autori donose definiciju teksta (lingvistički oblikovana i skladna cjelina, odnosno lingvistička cjelina s određenom komunikacijskom namjerom) (str. 30). Imamo govorenje i pisanje kao dva jezična oblika (str. 32). Postoje različiti tekstualni modeli: narativni, opisni, argumentativni, informativni, normativni i dr. (str. 33). Autori dalje govore o autoru teksta, čitatelju i tekstualnoj strategiji. Tako “autor i čitatelj pripadaju temeljnim kategorijama teksta” (str. 36). Teoretičari književnosti razlikuju stvarne ili empirijske autore i čitatelje od implicitnih. Autor i čitatelj s kojima dolazi u kontakt stvarni čitatelj nisu stvarni, nego je riječ o literarnim figurama upisanima u tekst (str. 36). Autori nadalje govore o tumačenju Biblije i pragmatici (str. 46). Tradicionalni su načini čitanja biblijskoga teksta: povijesno–biografski (str. 46), kerigmatska povijest (model *Redaktionsgeschichte*, povijest redakcije) (str. 47) i kritičko–literarni način (autor i čitatelj su implicitni, upisani su u tekst). Prema autorima Umberto Eco postulira “model čitatelja”. Autor se mora osloniti na niz kompetencija koje će izrazima pridodati sadržaj. “On mora smatrati da je ukupnost kompetencija na koju se oslanja ista na koju se oslanja njegov čitatelj [...] zato će predvidjeti model čitatelja kadrog da suraduje aktualizirajući tekst onako kako ga je zamišljao on, autor” (str. 38). “Uloga je model čitatelja na literarnoj razini prikazati ‘istinu’ objavljenu u tekstu” (str. 52). Stvarni čitatelj pozvan je konstantno se suočavati s tekstom, promišljati ga i uvijek ga ponovo interpretirati. “Na taj način biblijska egzegeza iznova stječe svoju hermeneutičku dimenziju i postaje izvor

života u djelovanju pojedinaca i zajednica” (str. 52).

U drugom dijelu knjige autori, nakon što su čitatelja uveli u svijet teksta i pragmatike, riječi i djela koja iz riječi slijede, donoseći temelje za komunikaciju između pisca i čitatelja, bio on model čitatelj ili empirijski čitatelj, živio on prije dvije tisuće godina ili danas, donose po jedan primjer tumačenja teksta iz svakoga kanonskoga evanđelja (str. 59–144). Prvi je tekst Mt 5,3–12, klasično nazvan Isusova blaženstva u Matejevoj redakciji (str. 60–83). Osim teksta evanđelja autori donose i paralele iz Kumrana (str. 65). Za Mateja je taj Isusov govor programatski govor. Matej želi “pozvati čitatelje ponajprije na razumijevanje spasenjskoga navještaja Kraljevstva Božjega [...] Možemo ih usporediti s deset Božjih zapovijedi koje također izražavaju zahtjevu Božju volju” (str. 78–79). Autori definiraju blaženstva kao “komisivne govorne činove”. Prema Searlovoj definiciji to su činovi u kojima govornik obvezuje samoga sebe da će poduzeti određenu radnju u budućnosti (str. 80). Isus otvara oči svojim učenicima i ukazuje na vlastitu prisutnost u konkretnoj povijesti. “Gladni, žedni, goli, bolesni, utamničeni [...] na kojima je utisnuto lice Raspetoga postaju hram Kristove prisutnosti” (str. 82). Tako je Bog u središtu, “kada čovjek, svaki čovjek, nije bačen na periferiju” (str. 83). Drugi je tekst koji autori navode i obrađuju Mk 16,1–8 (str. 83–94). To je Markovo izvješće o Isusovu uskrsnuću. Nakon diskusije o “kanonskom završetku” autori donose samu scenu na grobu. Tu je jako važno upravo iskustvo na grobu. “Mladić zaognut bijelom haljinom koji sjedi zdesna model je čitatelja koga je autor predvidio i oblikovao, stavljajući ga na put sablazni (koji je put Isusovih učenika i čitatelja svakoga vremena) i u konačnici, na put vjere” (str. 89). Istina, Isusov grob je prazan, ali sama ta

činjenica nije dokaz Isusova uskrsnuća. “Dokaz je Riječ, kojoj treba vjerovati. Isus više nije tijelo koje se može vidjeti [...] nego Riječ u koju je potrebno vjerovati” (str. 90). Isus pred učenicima ide u Galileju, kaže nam Markov tekst. “Put kojim su zajedno hodili i koji su zajedno dijelili za njegova zemaljskoga života preobražava se u nasljedovanje Raspetoga i Uskrsloga” (str. 91). Čitatelj toga teksta pozvan je “zaključiti ga osobnim hodom prema Galileji ili bijegom” (str. 94). Obje su mogućnosti otvorene. Pravo vjerovanje ne poznaje represiju, nego je ponudeno kao mogući motiv *take it or leave it*. Može se i pobjeći. Iz Lukina evanđelja autori donose tekst Lk 7,36–50 o Isusovu susretu sa ženom grješnicom u kući farizeja Šimuna. Nakon uvoda tekst je raščlanjen u tri scene: Isus i žena, Isus i Šimun te ponovo Isus i žena (str. 96–98). Šimun se u svojoj kući osjeća superiornim. Za njega je žena koja se tu našla zapravo samo remetilački faktor, ali to je upravo iznenađenje koje nam tekst donosi. Autori sugeriraju za taj tekst naslov: *Pravednik i grješnica* ili *Farizej, Isus i grješnica* (str. 107). Riječ je u konačnom o promjeni perspektive, ne žene grješnice, koja je svjesna svojih čina i svojega dosadašnjega života, nego Šimuna pravednika. “Istinski problem je pogled kojim Šimun promatra Isusa i ženu i u kojem donosi sud o Božjem djelovanju” (str. 107). Čitatelji su pozvani prepoznati se u Šimunu, ali i u ženi grješnici, te poći k Isusu “vjerujući u ljubav, koja jedina ima snagu pobijediti grijeh i smrt” (str. 108). Iz Ivanova evanđelja autori donose i analiziraju tekst Iv 5,1–18 o ozdravljenju uzetoga. Autori vide strukturu teksta nakon narativnoga uvoda u tri scene: Isus i uzeti, Židovi i uzeti, te Isus, uzeti i Židovi. U vezi s pragmatičkim središtem autori vide “komunikacijski kontekst Ivanova evanđelja određen dvostrukim sukobom, kojemu je bila

izložena ivanovska zajednica” (str. 133). Imali su problema sa Židovima, što je očito iz našega teksta, te je isto tako bilo sukoba unutar zajednice. Riječ je o dužem procesu odvajanja ivanovske kršćanske zajednice od sinagoge. “Autor oblikuje model čitatelja, u ‘onomu koji se utjelovljuje’, pozivajući čitatelje na svjedočenje Božje prisutnosti braći [...] Čitatelj je pozvan svjedočiti da je Bog ondje, gdje svako ljudsko biće ima potrebu podići se iz prašine i iznova započeti svoj hod” (str. 139). Tako vjernik, čitatelj postaje svjedok Boga ljubavi. Autori zaključuju analizu teksta Ivanova evanđelja riječima J. M. Plouxa: “Lice Boga, koje je vjernik pozvan utjeloviti u svojem životu lice je Boga koji pomaže čovjeku da postaje humaniji i plemenitiji” (str. 144).

U zaključku (str. 145–151) autori naglašavaju važnost Riječi. Bog komunicira s ljudima svojom Riječju, a u kontekstu gdje su biblijski tekstovi nastali, u semitskom okruženju Riječ znači Događaj. Riječ je u svojim funkcijama objava, poziv, ali i zajedništvo. Želja je autora da “ovaj rad bude svjedok Riječi koji će čitatelje [...] potaknuti na avanturu traženja Božjega lica i na osobni susret s Bogom” (str. 151).

Knjiga Silvane Fužinato i Massima Grillija određen je *novum* na našem govornom području. Otvara nova vrata i nove perspektive biblijskoga teksta za svakoga čitatelja. Za određene čitatelje bit će potrebno malo se uključiti u lingvistiku i teoriju književnosti, što autori donose u svojem prvom dijelu, za teologe i bibličare ova je knjiga vrlo dobro štivo, koje širi naše biblijske horizonte i za preporučiti je svakomu ljubitelju Pisma.

Karlo Višaticki

Dan E. Ebener, *Vodstvo kao služenje: Model vodstva za vašu župu*. Zagreb: Zagrebačka škola ekonomije i managementa i Mate d.o.o., 2012, 274 str.

U nizu biblioteke Gospodarska misao Zagrebačke škole ekonomije i managementa (ZŠEM) objavljena je knjiga *Vodstvo kao služenje: Model vodstva za vašu župu* Dana E. Ebenera, koju je s engleskoga prevela Renata Franc. Naslov je izvornika *Servant leadership models for your parish* (Davenport: Paulist Press, 2010). Autor knjige Dan E. Ebner trenutačno radi kao profesor na Sveučilištu sv. Ambrozija (St. Ambrose University) u Davenportu, Iowa. Uz posao sveučilišnoga profesora drži brojne radionice o vodstvu za kler i laike diljem Sjedinjenih Američkih Država. Upravo je navedena knjiga prva u nizu od tri knjige kojima autor ističe problem kvalitetskoga vodstva u različitim situacijama župne problematike. Ova knjiga se temelji na dva istraživanja. Prvo je istraživanje bilo 2005. i 2006. na 84 župe, koje je provela biskupija Davenport, a drugo je istraživanje proveo sam autor tijekom 2006. i 2007. na tri župe. Istraživanje života župa kasnije je preraslo u doktorsku disertaciju. Disertacija je kasnije prerasla u knjigu, a navedeni tekst je prije objavljivanja doživio više preinaka. Knjiga se sastoji od dvanaest tematskih cjelina ili poglavlja, u kojima autor objašnjava različite aspekte u kojima se nalazi voda tijekom suočavanja s problemima u životu župe.

Uvodom (str.1–11) autor navještava čitatelju što predstavlja voda–sluga. Smatra da knjiga ne predstavlja teološki pristup problematici župe, nego sociološki. Stoga autor smješta ovu knjigu u područje sociologije religije. Naglašava važnost ponašanja vode–sluge iznoseći teoriju vodstva i pojavu vodstva kao služjenja. Autor u uvodu zaključuje kako će